

Wojciech Gęszczak

Modyfikacje protokolarne wypowiedzi w aparacie metodologicznym opisowej analizy stylizacji językowej

Niniejszy artykuł przedstawia propozycję alternatywnego spojrzenia na modyfikacje protokolarne wypowiedzi, które do dyskursu nad pragmatyką języka wprowadził Arkadiusz Jabłoński w swoim opracowaniu *Honoryfikatywność japońska. Semiotyka a pragmatyka*¹. Potrzeba rozważenia ujęcia innego od tego, które zaproponował Jabłoński, wynika z próby jego adaptacji na potrzeby badań nad metodami opisu strategii stylizacji językowej. Dostrzeżono korzyści wynikające z przyjęcia tego podziału na potrzeby opisu honoryfikatywnych uwarunkowań wypowiedzi stylizowanych, jednakże wydzielone w jego ramach wartości uznano za silnie sprzężone z regułami honoryfikatywności japońskiej.

Aby zaadaptować podział modyfikacji protokolarnych do aparatu metodologicznego opisu stylizacji językowej wykraczającego poza badania nad językiem japońskim, konieczna była zmiana – kryterium oceny wartości przeniesiono z obiektywnej stosowności honoryfikatywnej na wartościowanie bohatera wypowiedzi. W proponowany model włączono również negatywne uwarunkowania honoryfikatywności ze względu na ukierunkowanie wykonywanej czynności, grupując przy tym wydzielone przez Jabłońskiego pary wartości pozytywnych i negatywnych modyfikacji protokolarnych na opozycje wektorowe i niewektorowe.

Takie podejście uznano za bardziej uniwersalne i omijające konieczność ponownej ewaluacji powstającego aparatu przy próbach jego wykorzystania w badaniach nad innymi językami naturalnymi. Proponowane ujęcie modyfikacji protokolarnych uwzględniono w poszerzonej klasyfikacji stylizacji językowej jako protokolaryzacje, wzbogacając powstający aparat metodologiczny opisu tego zagadnienia językowego.

¹ A. Jabłoński, *Honoryfikatywność japońska. Semiotyka a pragmatyka*, Kraków 2012

1. Główne założenia podziału modyfikacji protokolarnych wypowiedzi

W ramach badań z zakresu pragmatyki japońskiej „honoryfikatywność” definiowana jest jako „rodzaj modyfikacji wypowiedzi realizowany środkami nieinformatywnymi, wynikający z uniwersalnego i obligatoryjnego w każdej sytuacji komunikacyjnej dążenia nadawcy do poprawności komunikacyjnej przekazu”². Można więc pokusić się o stwierdzenie, że przytoczona tu definicja sprowadza honoryfikatywność w dużej mierze do obiektywnej stosowności doboru środków językowych z punktu widzenia reguł panujących w danym języku naturalnym.

W tab. 1 uwzględniono modyfikatory protokolarne wydzielone przez Jabłońskiego w ramach „honoryfikatywności pozytywnej” i „honoryfikatywności negatywnej”, a także „adresatywności”, „estetyczności” oraz „benefaktywności”, czyli pozostałych modyfikacji ustalonych przez przytaczanego autora. Każdą z wartości poszczególnych modyfikacji opatrzono krótką definicją opartą na ustaleniach Jabłońskiego oraz przypisanym jej oznacznikiem.

Tabela 1. Podział modyfikacji protokolarnych wypowiedzi Jabłońskiego³

honoryfikatywność [HON] ze względu na bohatera wypowiedzi: opozycje systemowe w wymiarze osoby gramatycznej	
pozytywna [HON+]	negatywna [HON-]
wywyższająca [HON+↑]	samowyywyższająca [HON-↑]
uniżająca [HON+↓]	poniżająca [HON-↓]
adresatywność [ADR] – honoryfikatywność ze względu na odbiorcę komunikatu: dostosowanie do wymagań etykiety językowej	
oficjalna [ADR+]	poufala [ADR-]
estetyka [EST] – honoryfikatywność ze względu na estetykę wypowiedzi: realizacja subiektywnych wymogów estetycznych	
estetyczna [EST+]	wulgarna [EST-]
benefaktywność [BEN] – honoryfikatywność ze względu na ukierunkowanie czynności: głównie czasowniki posiłkowe ograniczone pod względem osoby gramatycznej	
benefaktor [BEN↑]	beneficjent [BEN↓]

Źródło: opracowanie własne (na podstawie publikacji Jabłońskiego)

² *Ibidem*, s. 79.

³ *Ibidem*, s. 188–221.

Wojciech Gęszczak, *Modyfikacje protokolarne wypowiedzi...*

Wykorzystane w oznacznikach wartości symbole „+” oraz „-” wskazują odpowiednio wartości pozytywną i negatywną z punktu widzenia stosowności komunikacyjnej wzmiankowanej w przyjętej definicji honoryfikatywności. Ze stosowności tej wynika ocena modyfikacji „wywyższającej” adresata [HON+↑] oraz „uniżającej” nadawcę [HON+↓] jako pozytywnych. Przeciwstawne im są negatywne modyfikacje: „poniżająca” adresata [HON-↑] oraz „(samo)wywyższająca” nadawcę [HON+↓]. Symbole zastosowane w oznacznikach nie wskazują więc pozytywnej lub negatywnej wartości z perspektywy bohatera wypowiedzi jako subiektywnego uczestnika komunikacji. Kryterium ich przydziału stanowi stosowność, ze względu na którą adresat stawiany jest w roli tego, który musi być wywyższany i w stosunku do którego nadawca powinien się uniżać. Spojrzenie takie wpasowuje się w charakterystykę honoryfikatywności japońskiej, nie można jednak uznać go za uniwersalne i pasujące do ogólnojęzykoznawczego aparatu metodologicznego.

Symbole „+” oraz „-” pełnią podobną funkcję w obrębie oznaczników poszczególnych wartości adresatywności i estetyki, ich denotacje zdają się jednak mniej zakorzenione w honoryfikatywnej charakterystyce języka japońskiego. I tak dla modyfikacji oficjalnej adresatywności [ADR+] pozytywną ocenę otrzymuje nacechowanie wypowiedzi środkami językowymi adekwatnymi między innymi do komunikacji pomiędzy osobami znajdującymi się w relacjach niezależnych lub w sytuacjach wymagających formalizacji stosowanych form językowych. Ocena negatywna modyfikacji poufałej [ADR-] wynika z przeciwnych pobudek, a więc użycia elementów nacechowanych pewnym ładunkiem zażyłości lub pozbawionych formalnego wydźwięku. W przypadku estetyki rozpatrywanej jako podtyp modyfikacji protokolarnych za pozytywne uznawane jest dodawanie elementów estetyzujących [EST+], za negatywne z kolei –dodawanie elementów nacechowanych wulgarnie [EST-]. Tak więc o ile porównanie języków naturalnych pod kątem wymogów poszczególnych rejestrów komunikacji językowej może wykazać znaczące różnice, o tyle nie dotyczy to samych symboli „+” i „-”. W przypadku adresatywności mogą one bowiem zostać zinterpretowane odpowiednio

Wojciech Gęszczak, *Modyfikacje protokolarne wypowiedzi...*

jako dodający lub ujmujący oficjalnego wydźwięku wypowiedzi, zaś w wypadku estetyki – jako odpowiednio dodający lub ujmujący wypowiedzi jej wyszukania.

Ostatnia z modyfikacji protokolarnych określana jest mianem „benefaktywności” [BEN]. Została podzielona na dwie wartości, które w przeciwieństwie do trzech wyżej wymienionych modyfikacji protokolarnych za kryterium obierają jedynie ukierunkowanie wykonywanej czynności z pominięciem jej wartościowania. W oznacznikach benefaktywności ukierunkowanej odpowiednio na adresata lub nadawcę wypowiedzi zastosowano symbole wektorów „↑” oraz „↓”. Wektor „↑” wskazuje adresata jako *patiensa* czynności, a więc „beneficjenta” w ramach tak zwanej „relacji benefaktywnej”, z kolei nadawcę jako *agensa* czynności i jednocześnie jej „benefaktora”. Wektor o przeciwnym zwrocie („↓”) to nadawcę wskazuje jako *patiensa* czynności i zarazem jej „beneficjenta”, zaś adresata jako *agensa* i zarazem „benefaktora” w wyżej wzmiankowanej relacji.

Oznaczenia przytoczonych w tab. 1 modyfikacji protokolarnych w ramach honoryfikatywności ze względu na bohatera wypowiedzi oraz honoryfikatywności ze względu na ukierunkowanie wykonywanej czynności nie obyłyby się bez użycia symboli wektorów. Ułatwiają one znacząco rozpatrywanie omawianego podziału jako narzędzia opisu o użyteczności wykraczającej poza ramy badań nad honoryfikatywnością japońską, co czyni przytoczony model potencjalnym narzędziem pomocniczym znacznie wzbogacającym metodologię opisu stylistycznego.

Pomimo wymienionych zalet przytoczonego wyżej podziału modyfikacji protokolarnych, cechuje się on również dużym stopniem sprzężenia z honoryfikatywnością japońską, w ramach badań nad którą został zaproponowany. Ponadto, o ile symbole „+” oraz „-” wykorzystane w oznacznikach pozytywnych i negatywnych wartości każdego z uwarunkowań pozostają w zgodzie z postulowanymi przez autora podziału modyfikacji protokolarnych wymogami komunikatywnymi, o tyle wektory „↑” oraz „↓” użyte w oznacznikach dwóch spośród czterech typów modyfikacji sprawiają, że ich interpretacja nie obędzie się bez rozpatrzenia wartości oraz kierunku jako odrębnych cech

Wojciech Gęszczak, *Modyfikacje protokolarne wypowiedzi...*

modyfikacji. Co więcej, w przypadku honoryfikatywności ze względu na bohatera wypowiedzi wydzielono wartości pozytywne i negatywne, natomiast takiego podziału nie dokonano dla honoryfikacji ze względu na ukierunkowanie wykonywanej czynności.

W obliczu obecności powyższych cech przytaczanego modelu utrudniających jego wcielenie w aparat metodologiczny opisowych badań nad stylizacją językową zaproponowano przemianowanie niektórych spośród modyfikacji na podstawie innych kryteriów podziału. Jednym z podjętych zabiegów było ograniczenie symboli występujących przy oznacznikach poszczególnych modyfikacji. Przeprowadzono je poprzez przesunięcie punktu widzenia z oceny pozytywnej lub negatywnej wartości modyfikacji w ramach obiektywnych zasad honoryfikatywności języka japońskiego na podnoszenie lub obniżanie wartości bohatera wypowiedzi przy użyciu nacechowanych środków językowych. Rozpatrzono również elementy językowe oznaczające wartości negatywne w ramach honoryfikatywności ze względu na ukierunkowanie wykonywanej czynności, a więc takie, które oznaczają czynności szkodliwe i przeciwstawiane czynnościom korzystnym, które Jabłoński ujął w ramy benefaktywności.

2. Adaptacja modelu modyfikacji protokolarnych na potrzeby badań stylistycznych

Jako że przytoczony w części pierwszej podział nie został opracowany na potrzeby badań nad zagadnieniem stylizacji językowej, próba jego adaptacji na potrzeby takich badań wymaga pewnej ingerencji w ustalenia terminologiczne, które postanowiono włączyć do opracowywanego aparatu metodologicznego. Aparat ten wykorzystano w studium podejmującym tematykę strategii stylizacji językowej we współczesnej japońskiej literaturze rozrywkowej i „multimodalnej”, a więc cechującej się współwystępowaniem elementów więcej niż jednej płaszczyzny semiotycznej⁴. Wypowiedzi językowe występujące w tego typu gatunkach niekiedy są silnie nacechowane

⁴ A. Gibbons, *Multimodality, cognition, and experimental literature*, New York 2013, s. 8.

Wojciech Gęszczak, *Modyfikacje protokolarne wypowiedzi...*

emotywnie, co przejawia się również w niższych rejestrach honoryfikatywnych poprzez swobodne wyrażanie nawet najbardziej gwałtownych uczuć⁵.

Zdecydowano się podzielić zaproponowane przez Jabłońskiego modyfikacje protokolarne wypowiedzi na „opozycje wektorowe”, a więc takie, które są zorientowane na oznaczenie nadawcy lub adresata jako jednej ze stron, oraz na „opozycje niewektorowe”, pozbawione funkcji wskazującej. W obrębie opozycji wektorowych rozważono alternatywny podział honoryfikatywności ze względu na bohatera wypowiedzi [HON] wraz z jej wartościami pozytywnymi [HON+] i negatywnymi [HON-], a także honoryfikatywności ze względu na ukierunkowanie wykonywanej czynności [BEN]. Opozycje niewektorowe skupiają z kolei modyfikacje protokolarne adresatywne oraz estetyczne, czyli te pozbawione w oryginalnym podziale Jabłońskiego wariantów opatrywanych symbolami wektorów „↑” oraz „↓” i sprowadzające się do „dodawania” lub „ujmowania” odpowiednio adresatywnego lub estetycznego nacechowania wypowiedzi językowej.

W ramach wzmiankowanych wyżej opozycji wektorowych w pierwszej kolejności rozpatrzono honoryfikatywność ze względu na bohatera wypowiedzi, która nominalnie podyktowana jest stosownością. Jak wspomniano, dla części ustaleń Jabłońskiego kryterium podziału zmieniono ze stosowności podyktowanej zasadami honoryfikatywności japońskiej na podnoszenie lub obniżanie wartości bohatera wypowiedzi. Dodawanie wartości bohaterowi określono mianem „aprecjatywności” o oznaczniku [APR], z kolei jej odejmowanie nazwano „deprecjatywnością” i opatrzone oznacznikiem [DEP]. W ten sposób ominięto symbole „+” oraz „-”, które w podziale Jabłońskiego oznaczają odpowiednio pozytywne i negatywne wartości. Tym samym zamiast złożonej honoryfikatywności [HON] przyjęto do aparatu metodologicznego dwie odrębne modyfikacje o uniwersalnych funkcjach podnoszenia oraz obniżania wartości bohatera wypowiedzi przy użyciu środków językowych. Przykłady określeń aprecjatywnych oraz deprecjatywnych w języku polskim stanowią między innymi następujące zwroty pod adresem bliżej

⁵ I. Merklejn, *System medialny Japonii*, w: *Media masowe na świecie. Modele systemów medialnych i ich dynamika rozwojowa*, red. B. Dobek-Ostrowska, Wrocław 2007, s. 121.

Wojciech Gęszczak, *Modyfikacje protokolarne wypowiedzi...*

nieokreślonych osób⁶:

[APR]: geniusz, zdolniacha, szef, mistrz, profesor, majster,

[DEP]: pies, gnida, szuja, potwór, złodziej, niegodziwiec.

Druga opozycja modyfikatorów protokolarnych, którą przydzielono do podklasy opozycji wektorowych w ramach powstającego aparatu metodologicznego, ma swoje źródło w honoryfikatywności ze względu na ukierunkowanie wykonywanej czynności. Dwie wartości wydzielone przez Jabłońskiego dla benefaktywności [BEN] opisują jedynie czynności nacechowane pozytywnie, za pomocą wektorów rozróżniając agensa i patiensis czynności jako benefaktora i beneficjenta. Adaptacja honoryfikatywności ze względu na ukierunkowanie wykonywanej czynności umożliwiła rozpatrzenie również negatywnych skutków poprzez wydzielenie analogicznej do benefaktywności modyfikacji zwanej „malefaktywnością” o oznaczniku [MAL]. Na wzór funkcji pełnionych przez agensa i patiensis we wzmiankowanej w poprzedniej części relacji benefaktywnej wydzielono w obrębie „relacji malefaktywnej” „malefaktora” w roli agensa czynności szkodliwej oraz „maleficjenta” w roli patiensis wyrażanej czynności. Jako przykłady wypowiedzi wyrażających czynności benefaktywne [BEN] oraz czynności malefaktywne posłużyć mogą:

[BEN]: KTOŚ kupił COŚ dla KOGOŚ, KTOŚ odebrał KOGOŚ z dworca, KTOŚ upiekł dla KOGOŚ ciasto, KTOŚ dał KOMUŚ prezent, KTOŚ nauczył KOGOŚ prowadzić samochód,

[MAL]: KTOŚ zjadł KOMUŚ ciasto, KTOŚ COŚ KOMUŚ ukradł, KTOŚ KOGOŚ pobił, KTOŚ przebił KOMUŚ opony w samochodzie, KTOŚ zniszczył KOMUŚ prezent.

Jako że zdefiniowane wyżej aprecjatywność [APR] i deprecjatywność [DEP], a także benefaktywność [BEN] i malefaktywność [MAL] określono mianem opozycji wektorowych, symbolami uwzględnionymi w oznacznikach tych wartości pozostały wektory „↑” oraz „↓”. Z uwagi na wyrażany przez same terminy przydzielone poszczególnym modyfikacjom charakter pozytywny

⁶ Rozpatrzono jedynie aprecjatywność i deprecjatywność, pomijając oznaczanie innych modyfikacji protokolarnych.

Wojciech Gęszczak, *Modyfikacje protokolarne wypowiedzi...*

lub negatywny dla bohatera tudzież agensa lub patiensis wypowiedzi ominięto w ten sposób konieczność stosowania podwójnych oznaczników. Pozostała jednak kwestia ustalenia spójnego terminologicznie systemu opisu wektorów.

Na potrzeby dywersyfikacji terminów przeprowadzono modyfikację wartości wydzielanych w ramach uwarunkowań wektorowych. Dla wygody opisu, przy jednoczesnym podniesieniu stopnia jego usystematyzowania, wartości zawierające w oznaczniku wektor „↑” postanowiono rozpatrzeć jako „ablatywne”, a więc ukierunkowane „od mówiącego”⁷, zaś te opatrzone symbolem „↓” jako „adlatywne”, czyli ukierunkowane „do mówiącego”⁸. Ablatywność wskazuje więc bohatera wypowiedzi lub agensa bądź patiensis czynności w osobie adresata komunikatu, z kolei adlatywność za bohatera lub agensa bądź patiensis czynności obiera osobę jego nadawcy.

Dzięki zdefiniowanym wyżej terminom dla aprecjatywności [APR] i deprecjatywności [DEP] jako opozycji wektorowych wydzielono dwuczłonowe nazwy. „Aprecjatywnością ablatywną” [APR↑] i „aprecjatywnością adlatywną” [APR↓] nazwano wypadki dodawania wartości odpowiednio adresatowi lub nadawcy wypowiedzi, z kolei „deprecjatywnością ablatywną” [DEP↑] i „deprecjatywnością adlatywną” [DEP↓] wypadki ujmowania wartości odpowiednio adresatowi lub nadawcy. Analogicznie wydzielono wartości ablatywne oraz adlatywne dla benefaktywności [BEN] oraz malefaktywności [MAL]. Mianem „benefaktywności ablatywnej” [BEN↑] określono czynności korzystne dla adresata, z kolei „benefaktywność adlatywna” [BEN↓] oznacza nadawcę wypowiedzi jako ich patiensis. Dla działań szkodliwych dla agensa tudzież patiensis wydzielono terminy „malefaktywność ablatywna” [MAL↑], w wypadku skutków działań niekorzystnych dla adresata, oraz „malefaktywność adlatywna” [MAL↓] dla poszkodowanego w osobie nadawcy wypowiedzi.

Niżej podano przykłady dla wszystkich wymienionych dotychczas wartości opozycji wektorowych. Podobnie jak w zestawionych wyżej użyciach

⁷ R. Huszcza, M. Ikushima, J. Majewski, *Gramatyka japońska*, t. 1, Kraków 2003, s. 547.

⁸ *Ibidem*, s. 554.

Wojciech Gęszczak, *Modyfikacje protokolarne wypowiedzi...*

określeń wartościujących i czynności korzystnych lub niekorzystnych i tutaj pominięto modyfikacje adresatywne oraz estetyczne, które można by przypisać niektórym spośród pozycji:

- [APR↑]: szefowo, kierowniku, geniuszu, mistrzu, pani doktor, panie dyrektorze,
- [APR↓]: jestem mistrzem, wymiatam, rządę, nie mam sobie równych, wiem, co robię,
- [DEP↑]: ty psie, ty złodziejko, ty gnido, ty brudasko, ty szujo, ty niegodziwce,
- [DEP↓]: jestem durniem, kretyn ze mnie, gdzieżbym śmiał, jestem niegodny,
- [BEN↑]: ugotowałem dla ciebie obiad, zamówiłam dla ciebie taksówkę, odebrałam cię z dworca,
- [BEN↓]: sprzedałaś mi samochód, przysłałaś mi pocztówkę, nauczyłaś mnie jeździć na łyżwach,
- [MAL↑]: zniszczyłem ci ogródek, sprzedałam twoje rzeczy, rozbiłem twój samochód,
- [MAL↓]: ukradłeś mi pieniądze, zgubiłaś mój zegarek, złamałeś mi nogę.

W przeciwieństwie do opozycji wektorowych, pozostałe z podtypów modyfikacji protokolarnych wydzielone przez Jabłońskiego i rozpatrywane tutaj jako niewektorowe nie wymagały istotniejszych zmian na potrzeby włączenia w powstający aparat metodologiczny. Pomimo wzmiankowanego w części pierwszej bardziej uniwersalnego charakteru adresatywności [ADR] oraz estetyki [EST], postanowiono rozpatrzyć je jako cechy oznaczane przy użyciu symboli występowania wartości odpowiednio dodającej „+” oraz ujemnej „-” danego nacechowania. Zmieniono przy tym nieco terminy przypisane poszczególnym oznacznikom w celu ujednoczenia terminologii. Modyfikacja adresatywna dodatnia określona została mianem „formalności” [ADR+], z kolei ujemna – „kolokwialności” [ADR-]. Dla wartości dodatnich i ujemnych estetyki [EST] postanowiono wyodrębnić odpowiednio „estetyczność” [EST+] i „wulgarność” [EST-].

Zmiany przeprowadzone w adaptowanym modelu analizy stylizacji językowej podsumowano w tab. 2. Oddzielną podsekcję poświęcono opozycjom wektorowym, a więc aprecjatywności [APR], deprecjatywności [DEP], benefaktywności [BEN] oraz malefaktywności [MAL], a jeszcze inną – opozycjom niewektorowym, czyli adresatywności [ADR] oraz estetyce [EST]. Dla pierwszej z podsekcji opozycje podzielono według kryterium ablatywności

Wojciech Gęszczak, *Modyfikacje protokolarne wypowiedzi...*

[↑] i adlatywności [↓], z kolei druga podsekcja podzielona została na modyfikacje dodające [+] i ujmujące [-] danego nacechowania. Każda spośród wartości opatrzona została proponowanym oznaczniakiem oraz ujętym w nawiasy okrągłe prototypem tej wartości w wyjściowym podziale Jabłońskiego, który przedstawiono w części pierwszej artykułu i poddano adaptacji na potrzeby powstającego aparatu metodologicznego.

Tabela 2. Zestawienie opozycji wektorowych i niewektorowych modyfikacji protokolarnych wypowiedzi w ramach opisu stylizacji językowej

Opozycje wektorowe	Modyfikacje ablatywne (↑) z oznaczniakiem i prototypami	Modyfikacje adlatywne (↓) z oznaczniakiem i prototypami
aprecjatywność	aprecjatywność ablatywna [APR↑] (wywyższająca [HON+↑])	aprecjatywność adlatywna [APR↓] (samowywyższająca [HON-↓])
deprecjatywność	deprecjatywność ablatywna [DEP↑] (poniżająca [HON-↑])	deprecjatywność adlatywna [DEP↓] (unizająca [HON+↓])
benefaktywność	benefaktywność ablatywna [BEN↑] (adresat beneficjentem)	benefaktywność adlatywna [BEN↓] (nadawca beneficjentem)
malefaktywność	malefaktywność ablatywna [MAL↑] (adresat maleficjentem)	malefaktywność adlatywna [MAL↓] (nadawca maleficjentem)
Opozycje niewektorowe	Modyfikacje dodające z oznaczniakiem i prototypami	Modyfikacje ujmujące z oznaczniakiem i prototypami
adresatywność	formalność [ADR+] (modyfikacja oficjalna [ADR+])	kolokwialność [ADR-] (modyfikacja poufala [ADR-])
estetyka	estetyczność [EST+] (modyfikacja estetyczna [EST+])	wulgarność [EST-] (modyfikacja wulgarna [EST-])

Źródło: opracowanie własne

Nawiasy kwadratowe zachowane na wzór prototypu sugerują oznaczenie występowania w danej wypowiedzi elementów nacechowanych daną modyfikacją protokolarną wektorową lub niewektorową. W oparciu o opisane w ten sposób wartości postanowiono opracować szereg terminów oznaczających

Wojciech Gęszczak, *Modyfikacje protokolarne wypowiedzi...*

stylizacje językowe, które wydzielono na ich podstawie. Z uwagi na wzorzec w postaci podziału modyfikacji protokolarnych tak powstałą klasę stylizacji nazwano „protokolaryzacjami stylizacji”. Nawiązano w ten sposób do klasyfikacji stylizacji językowej autorstwa Stanisława Dubisza⁹, którego ustalenia również adaptowano na potrzeby wcielenia do powstającego aparatu metodologicznego opisu stylizacji językowej¹⁰. Protokolaryzacje stylizacji wraz z przypisanymi im oznacznikami zestawiono w tab. 3.

Tabela 3. Zestawienie wektorowych i niewektorowych protokolaryzacji stylizacji wydzielonych w oparciu o alternatywne ujęcie modyfikacji protokolarnych wypowiedzi

Protokolaryzacje wektorowe ablatywne <↑>	Protokolaryzacje wektorowe adlatywne <↓>
aprecjatywizacja ablatywna <APR↑>	aprecjatywizacja adlatywna <APR↓>
deprecjatywizacja ablatywna <DEP↑>	aprecjatywizacja adlatywna <DEP↓>
benefaktywizacja ablatywna <BEN↑>	benefaktywizacja adlatywna <BEN↓>
malefaktywizacja ablatywna <MAL↑>	malefaktywizacja adlatywna <MAL↓>
Protokolaryzacje niewektorowe dodające <+>	Protokolaryzacje niewektorowe ujmujące <->
formalizacja <ADR+>	kolokwializacja <ADR->
estetyzacja <EST+>	wulgaryzacja <EST->

Źródło: opracowanie własne

Terminy przydzielone poszczególnym protokolaryzacom utworzono poprzez zmianę przyrostka pierwszego członu terminu ujętego w tab. 2. W przeciwieństwie do samych wartości wydzielonych w proponowanym ujęciu modyfikacji protokolarnych oznaczniki uwarunkowanych nimi stylizacji językowych ujęto w nawiasy trójkątne. Stosując się do tej zasady, osiągnięto spójność terminologii oraz oznaczników w ramach opozycji wektorowych i niewektorowych modyfikacji protokolarnych oraz protokolaryzacji stylizacji.

⁹ S. Dubisz, *O stylizacji językowej*, „Język Artystyczny” 1996, t. 10, s. 17–20.

¹⁰ Zob. W. Gęszczak, *Polska klasyfikacja rodzajów i typów stylizacji językowej jako narzędzie opisu wybranych zagadnień stylistyki japońskiej*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” 2021, t. 77, s. 267–278.

Wojciech Gęszczak, *Modyfikacje protokolarne wypowiedzi...*

Wydzielenie przedstawionej w tab. 3. dodatkowej klasy stylizacji podyktowane było koniecznością rozróżnienia pomiędzy samą wartością modyfikacji protokolarnej, którą można dostrzec w wypowiedzi językowej, a zastosowaniem strategii stylizacji na neutralnej wypowiedzi w celu intensyfikacji jej nacechowania stylistycznego poprzez użycie protokolaryzacji. Dzięki wykorzystaniu zaproponowanych wyżej oznaczników protokolaryzacji w analitycznym opisie strategii stylizacji językowej możliwe stanie się ujęcie w ramy opracowywanego aparatu metodologicznego również tych strategii stylizacyjnych, które uwarunkowane są honoryfikatywnymi modyfikacjami wypowiedzi językowych.

Podsumowanie

W ramach niniejszego artykułu przedstawiono inne spojrzenie na podział modyfikacji protokolarnych wypowiedzi proponowany przez Jabłońskiego. Przyjęcie ustaleń badacza podyktowane było chęcią opracowania aparatu metodologicznego opisu stylizacji językowej, który bazuje między innymi na utrwalonej już klasyfikacji. Jednocześnie istotne było odejście od kryteriów podziału uwarunkowanych regułami honoryfikatywności japońskiej. W obrębie poszczególnych modyfikacji protokolarnych wydzielono opozycje wektorowe i niewektorowe, do pierwszej z grup zaliczając honoryfikatywność ze względu na bohatera wypowiedzi [HON] oraz honoryfikatywność ze względu na ukierunkowanie wykonywanej czynności [BEN], do drugiej z kolei – adresatywność [ADR] oraz estetykę [EST].

W przypadku honoryfikatywności ze względu na bohatera wypowiedzi w ramach pierwotnej opozycji honoryfikatywności pozytywnej [HON+] i negatywnej [HON-] zmieniono kryterium oceny wartości, przenosząc punkt odniesienia ze stosowności w kontekście norm honoryfikatywnych na samą funkcję dodawania lub ujmowania wartości bohaterowi wypowiedzi. Przesunięcie kryterium oceny poskutkowało ustanowieniem aprecjatywności [APR] i deprecjatywności [DEP] jako alternatywnych modyfikacji

Wojciech Gęszczak, *Modyfikacje protokolarne wypowiedzi...*

odpowiednio dodających i ujmujących wartości bohaterowi wypowiedzi. Honoryfikatywność ze względu na ukierunkowanie wykonywanej czynności poszerzono o malefaktywność [MAL], a więc wyrażanie czynności szkodzących pacjentowi.

Do tak przemianowanych wartości przypisano terminy ablatywności „↑” oraz adlatywności „↓” odpowiadające wektorom wskazującym bohatera wypowiedzi lub agensa bądź pacjenta wykonywanej czynności. W ten sposób opozycjom wektorowym nadano spójność (zob. tab. 2). Zestawiono również opozycje niewektorowe oraz zaproponowano zmiany terminologiczne dla wartości pozytywnych na dodającą wydziwisku adresatywnego lub estetycznego odpowiednio formalność [ADR+] oraz estetyczność [EST+], z kolei dla wartości negatywnych na ujmującą wydziwisku adresatywnego bądź estetycznego odpowiednio kolokwialność [ADR-] oraz wulgarność [EST-].

Tak wydzielone modyfikacje protokolarne o wyszczególnionych opozycjach wektorowych oraz niewektorowych odniesiono również do klasyfikacji stylizacji autorstwa Dubisza, nadając im przyrostki wskazujące na ich charakter jako protokolarizacji stylizacji. Zaproponowane w niniejszym artykule spojrzenie na modyfikacje protokolarne uznano za ułatwiające adaptację poczynionych ustaleń jako narzędzi służących opisowi wypowiedzi językowych nie tylko w języku japońskim, niezależnie od struktury jego systemu honoryfikatywnego.

Bibliografia

- Dubisz S., *O stylizacji językowej*, „Język Artystyczny” 1996, t. 10, s. 11–23.
 Gęszczak W., *Polska klasyfikacja rodzajów i typów stylizacji językowej jako narzędzie opisu wybranych zagadnień stylistyki japońskiej*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” 2021, t. 77, s. 267–278.
 Gibbons A., *Multimodality, cognition, and experimental literature*, New York 2013.
 Huszcza R., Ikushima M., Majewski J., *Gramatyka japońska*, t. 1, Kraków 2003.

Wojciech Gęszczak, *Modyfikacje protokolarne wypowiedzi...*

Jabłoński A., *Honoryfikatywność japońska. Semiotyka a pragmatyka*, Kraków 2012.

Merklejn I., *System medialny Japonii*, w: *Media masowe na świecie. Modele systemów medialnych i ich dynamika rozwojowa*, red. B. Dobek-Ostrowska, Wrocław 2007, s. 99–132.

Summary

This article proposes an alternative approach to the protocolar modifications of utterances introduced to the discourse on the pragmatics of language by Arkadiusz Jabłoński in his study *Japanese honorifics. Semiotics and pragmatics* (2012). The need to consider a different view on the aforementioned division results from the attempt to adapt it within the framework of research on methods of describing linguistic stylization strategies. The benefits of adapting this division for the purposes of describing the honorific aspects of stylized utterances were deemed evident, however the values distinguished within the modifications were considered to be strongly linked with the rules of Japanese honorifics.

Due to the attempt to adapt the division of modifications in the methodological apparatus of linguistic description that goes beyond the research on the Japanese language, the criterion of value evaluation was transferred from objective honorific appropriateness to the evaluation of the subject of the utterance. The proposed model also included the negative determinants of honorifics due to the direction of marked action, at the same time grouping pairs of positive and negative protocolar modifications identified by Jabłoński by the criteria of vector and non-vector oppositions.

This approach on the protocolar modifications was considered more universal and bypassing the need to re-evaluate the emerging methodological apparatus in case of future attempts to use it in research on other natural languages. The proposed approach to protocol modifications within the framework of stylistic

Wojciech Gęszczak, *Modyfikacje protokolarne wypowiedzi...*

research was included in the extended classification of linguistic stylization as protolarisations, enriching the emerging methodological apparatus of descriptive analysis of speech stylization.

Keywords: speech stylization, stylistics, Japanese language, Japanese honorifics, utterance analysis

Wojciech Gęszczak, *Modyfikacje protokolarne wypowiedzi...*

O Autorze:

Wojciech Gęszczak – magister, doktorant w Katedrze Językoznawstwa Ogólnego, Migowego i Bałtystyki na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego. Współpracuje z sekcją japońską Instytutu Lingwistyki Stosowanej (ILS) na Wydziale Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego. Prowadzi badania z zakresu multimodalnej stylistyki japońskiej, a do jego zainteresowań należą dialektologiczne i socjolingwistyczne zróżnicowanie języka japońskiego oraz stylizacje językowe we współczesnej japońskiej kulturze popularnej. Wybrane publikacje: *Gendered speech stylization and the multimodality of Japanese popular fiction*, w: *Japan: Fictions & Reality*, red. A. Jarosz, A. Jaworowicz-Zimny, 2020, s. 193–208; *Polska klasyfikacja rodzajów i typów stylizacji językowej jako narzędzie opisu wybranych zagadnień stylistyki japońskiej*, „*Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego*”, 2021, t. 77, s. 267–278.

E-mail: wojciech.geszczak@gmail.com